

Feedback in groepspsychotherapie

Dit artikel is de Nederlandse vertaling van een artikel dat in februari 2019 is verschenen op de website van The Society for the Advancement of Psychotherapy. Het onderzoek naar feedback in groepspsychotherapie staat nog in de kinderschoenen, maar de resultaten tot nu toe laten zien dat feedback nuttig kan zijn in een groepsetting. De auteur is bezig met promotieonderzoek binnen dit onderwerp.

Door Marjolein Koementas-de Vos

Suzanne is een 42-jarige vrouw, die ruim zes maanden last heeft van depressieve klachten. Ze voelt zich het grootste gedeelte van de dag somber, snel geïrriteerd en prikkelbaar. Suzanne is duidelijk veranderd. Belangrijke anderen herkennen haar niet meer. Normaal is ze een opgewekte en sociale vrouw; nu begint ze zich steeds meer te isoleren. Na een hevige ruzie met haar dochter besluit ze naar de huisarts te gaan en krijgt ze het advies om zich aan te melden bij een psycholoog. Aan het einde van de intake vertelt de psycholoog dat haar klachten geïnterpreteerd kunnen worden als een depressieve stoornis en dat haar scheiding een jaar geleden waarschijnlijk een rol heeft gespeeld bij het ontstaan van de klachten. Suzanne wordt aangeraden om een interpersoonlijke psychotherapiegroep te volgen voor mensen met depressieve klachten. Een aantal weken later begint Suzanne samen met zeven andere cliënten met de geadviseerde interpersoonlijke psychotherapiegroep. Hoewel ieder groepslid zijn eigen verhaal heeft, kunnen ze zich goed inleven in ieders situatie en herkennen ze elkaars lijdensdruk. Twee groepstherapeuten zetten zich in om effectieve behandeling te bieden en geven elk groepslid de ruimte om zijn situatie te vertellen. Na vijf sessies voelt Suzanne zich helaas niet beter. Het tegenovergestelde blijkt zelfs

het geval. Ze voelt zich nog slechter dan aan het begin van de behandeling en ze heeft geen idee hoe dit te bespreken in de groep. Ze schaamt zich, geeft zichzelf de schuld en trekt zich nog meer terug uit sociale contacten.

Effectiviteit van groepspsychotherapie

Groepspsychotherapie is in het algemeen even effectief in het behandelen van uiteenlopende psychische stoornissen als individuele psychotherapie (Burlingame, Strauss & Joyce, 2013). Helaas profiteren niet alle cliënten van deze behandelvormen. Zowel bij groepspsychotherapie als bij individuele psychotherapie is 5-15% van de cliënten aan het einde van de behandeling er zelfs slechter aan toe (Schuman, Slone, Reese & Duncan, 2014; Slone, Reese, Mathews-Duvall & Kodet, 2015).

Ook bij Suzanne nemen haar klachten gedurende de groepspsychotherapie steeds meer toe, maar haar behandelaren merken ondanks hun goede bedoelingen de achteruitgang niet op. Dit blijkt een bekend verschijnsel te zijn. Behandelaren herkennen negatieve behandeluitkomsten veelal onvoldoende en lijken achteruitgang gedurende de behandeling te missen (Hannan et al., 2005; Hatfield, McCullough, Plucinski, & Krieger, 2010; Chapman et al., 2012; Wal-fish, McAlister, O'Donnell, & Lambert, 2012).

Feedback

Een mogelijke oplossing is het geven van informatie over de therapievoortgang van iedere cliënt, ook wel feedback genoemd (zie bijvoorbeeld Bickman, 2008). Feedback houdt in dat zowel de behandelaar als de

cliënt informatie krijgt over het scorebeloop van een cliënt op een vragenlijst die meerdere malen gedurende de behandeling is afgenomen. Iedere keer wordt de score van de cliënt vergeleken met eerdere scores en bij meer geavanceerde systemen wordt het scorebeloop vergeleken met een verwacht hersteltraject. Wanneer een cliënt onvoldoende vooruitgaat, ontvangen zowel de behandelaar als de cliënt een signaal en sommige feedbacksystemen geven zelfs interventiesuggesties door middel van een *clinical support tool* (CST) (Lambert, 2017).

Behandelaren lijken achteruitgang gedurende de behandeling veelal te missen

Dat klinkt goed voor Suzanne en haar behandelaren. Als de therapievoortgang van Suzanne in kaart wordt gebracht, worden zowel Suzanne als haar behandelaren er tijdig op geattendeerd dat de behandeling onvoldoende werkzaam is en hebben ze een aanleiding om samen te kijken naar mogelijke oorzaken en oplossingen. Helaas is het gebruik van feedback geen standaard werkwijze in groepspsychotherapie.

Wat weten we al?

De effecten van feedback zijn voornamelijk onderzocht in individuele psychotherapie en het blijkt vooral effectief wanneer cliënten onvoldoende profiteren van de behandeling, zoals in het geval van Suzanne (Lambert, Whipple & Kleinstäuber, 2018). De effectiviteit

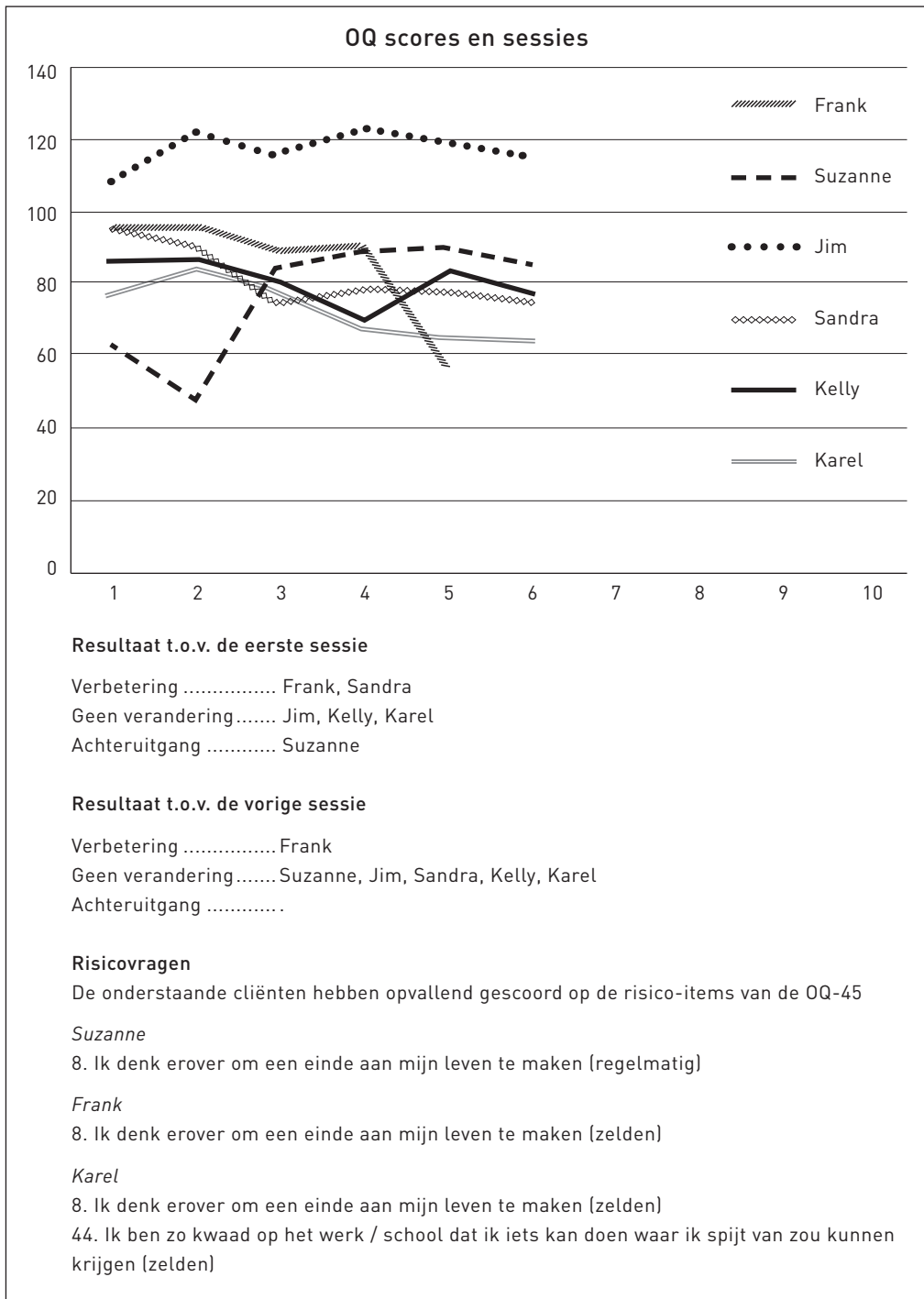
teit van feedback neemt zelfs toe wanneer behandelaren aanvullende interventieadviezen krijgen als cliënten achteruit gaan, zoals: 'Jouw cliënt geeft aan ontevreden te zijn over de werkaliantie. Ondersteun hem in het uiten van zijn emoties hierover, erken je eigen aandeel en zoek samen naar oplossingen.'

Tot nu toe is de effectiviteit van feedback in groepspsychotherapie in acht gecontroleerde studies onderzocht (Burlingame et al., 2018; Byrne, Hooke, Newnham & Page, 2012; Davidsen et al., 2017; Davies et al. 2008; Koementas-de Vos, Nugter, Engelsbel & De Jong, 2018; Newnham, Hooke & Page, 2010; Schuman, Slone, Reese & Duncan, 2014; Slone, Reese, Mathews-Duvall & Kodet, 2015). In tegenstelling tot bij individuele psychotherapie is er geen algemene bevinding dat feedback vooral effectief is bij cliënten die onvoldoende profiteren van de behandeling. In drie onderzoeken is gevonden dat feedback nuttig is voor alle cliënten wat betreft het verbeteren van het behandelresultaat en/of aantal gevolgde sessies (Koementas-de Vos, Nugter, Engelsbel & De Jong, 2018; Schuman, Slone, Reese & Duncan, 2014; Slone, Reese, Mathews-Duvall & Kodet, 2015). De onderzoeksbevindingen suggereren dat het verstrekken van aanvullende informatie over groepscohesie resulteert in hogere effectgroottes (Slone, Reese, Mathews-Duvall & Kodet, 2015). Twee studies hebben specifieke effecten van feedback aangetoond. Zo hebben Newnham, Hooke & Page (2010) gevonden dat feedback helpt depressieve symptomen te verminderen, alleen voor cliënten die onvoldoende profiteren van de behandeling. Burlingame et al. (2018) stelden vast dat het geven van aanvullende feedback over de therapeuti-

sche alliantie verband houdt met minder gevallen van verslechtering aan het einde van de behandeling en dat het alleen geven van feedback over de therapievoortgang leidt tot meer verbeterde gevallen. Davidsen et al. (2017) vonden daarentegen geen effecten van feedback op uitkomst of aantal gevolgde sessies, noch voor de steekproef als geheel, noch specifiek voor cliënten die onvoldoende lijken te profiteren. Ten slotte heeft feedback over het groepsklimaat in plaats van feedback over de therapievoortgang weinig invloed op de uitkomsten. Een uitzondering is wanneer groepsleden een hoge mate van conflict melden, dan kan het zelfs leiden tot negatieve uitkomsten (Davies et al., 2008). Slechts één onderzoek beoordeelde de langetermijneffecten van feedback. Byrne, Hooke, Newnham & Page (2012) vonden in hun vervolgonderzoek van Newnham, Hooke en (2010) dat feedback een positief effect had bij cliënten die wél profiteerden van de groepspsychotherapie in termen van aantal heropnames zes maanden na voltooiing van de behandeling.

Een voorbeeld

In onze studie (Koementas-de Vos, Nugter, Engelsbel & De Jong, 2018) hebben we een feedbackmethode ontwikkeld waarbij cliënten voorafgaand aan iedere sessie een gestandaardiseerde vragenlijst over algemene symptomen invullen, de Outcome Questionnaire 45 (OQ-45; Lambert et al., 2004). Aan het begin van de groepssessie ontvangen behandelaren een algemene grafiek van de trajecten voor alle cliënten, zie figuur 1 voor een voorbeeld.

Figuur 1. Voorbeeld van feedback voor behandelaren

Figuur 1 is de weergave van de scores op de OQ-45 op het moment van de vijfde sessie van de interpersoonlijke psychotherapie-groep waar Suzanne aan deelneemt. De behandelaren kunnen zien dat de scores van

*Cliënten bleken
hun behandeling
binnen aanzienlijk
minder sessies af
te ronden in vergelijking
met groepsbehandeling
zonder feedback*

Suzanne op de OQ-45 vanaf de derde sessie toenemen, wat betekent dat haar klachten verergeren. Ook worden de behandelaren op de hoogte gebracht van de OQ-45 risicovragen, waaruit blijkt dat Suzanne frequent suïcidale gedachten heeft. Tegelijkertijd ontvangt Suzanne ook een grafiek over de voortgang van haar behandeling en wordt zij geïnformeerd dat het met haar minder goed gaat. Zowel de behandelaren als Suzanne ontvangen de suggestie om de achteruitgang te bespreken.

De resultaten van onze studie toonden aan dat het geven van feedback geen effect had op de ernst van de symptomen aan het einde van de behandeling. Wel bleken cliënten hun behandeling binnen aanzienlijk minder sessies af te ronden in vergelijking met groepsbehandeling zonder feedback. Met andere woorden, de feedbackmethode lijkt de groepspsychotherapie efficiënter te maken.

Terug naar de situatie van Suzanne. Aan het begin van de vijfde sessie bespreken haar behandelaren de verergering van klachten met Suzanne in de groep. Het is een grote opluchting voor Suzanne. Ze vertelt in de groep dat ze zich alleen voelt en dat ze ervan overtuigd is dat niemand het iets kan schelen. Haar behandelaren en de andere groepsleden reageren betrokken en samen bedenken ze mogelijke oplossingen voor de ervaren eenzaamheid. Suzanne komt tot een nieuw behandeldoel: ze wil opnieuw contact opnemen met haar zus. In de volgende sessies werkt Suzanne aan haar doel en ze ziet haar zus vaker. Ze vraagt haar zus zelfs om hulp, terwijl ze dit erg moeilijk vindt. Na een paar sessies laat de feedbackgrafiek een afname van klachten zien: Suzanne voelt zich beter en gaat weer de goede kant op.

Meer onderzoek hard nodig

Onderzoek naar feedback in groepspsychotherapie bevindt zich nog in een vroeg stadium. Op dit moment weten we dat feedback in groepsbehandeling effectief kan zijn, maar het is onduidelijk *welke* elementen van feedback in groepspsychotherapie effectief lijken en *waarom* ze effectief zijn. We weten bijvoorbeeld niet of extra behandelingsuggesties voor behandelaren effectiever zijn dan alleen het geven van feedback over de therapievoortgang.

Bovendien is het meeste feedbackonderzoek gebaseerd op kwantitatieve methoden en worden onderliggende theorieën nauwelijks genoemd. Er zijn feedbacktheorieën die kunnen helpen bij het zoeken naar effectieve feedback, zoals de Feedback Intervention Theory (FIT) van Klüger en DeNisi (1996) en de Contextual Feedback Intervention Theory

(CFIT) van Riemer en Biekman (in: Sapyta, Riemer & Biekman, 2005). Deze theorieën beschrijven het belang van doelgerichte feedbackinterventies: als de feedbackinformatie te ver af ligt van het gestelde doel, dan heeft de feedback geen effect of kan de feedback zelfs negatieve effecten hebben. Onderzoek naar onderliggende mechanismen van effectieve feedback in groepspsychotherapie is hard nodig. Hopelijk kunnen we met meer onderzoek naar effectieve feedback in groepsverband voorkomen dat

cliënten zoals Suzanne tijdens de behandeling achteruitgaan en betere resultaten behalen voor een groter aantal cliënten.

Marjolein Koementas-de Vos is klinisch psycholoog, psychotherapeut, groepstherapeut-NVGP en cognitief gedragstherapeut, en werkt bij GGZ Noord-Holland-Noord. In september 2018 is zij gestart met haar promotieonderzoek naar feedback in groepstherapie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Literatuur

Bickman, L. (2008). A measurement feedback system (MFS) is necessary to improve mental health outcomes. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 47(10), 1114.

Burlingame, G.M., Strauss, B. & Joyce, A. (2013). Change mechanisms and effectiveness of small group treatments. In M.J. Lambert (Ed.), *Bergin and Garfield's handbook of psychotherapy and behavior change* (6th ed., pp. 640–689). New York, NY: Wiley.

Burlingame, G.M., Whitcomb, K.E., Woodland, S.C., Olsen, J.A., Beecher, M. & Gleave, R. (2018). The effects of relationship and progress feedback in group psychotherapy using the Group Questionnaire and Outcome Questionnaire–45: A randomized clinical trial. *Psychotherapy*, 55(2), 116.

Byrne, S.L., Hooke, G.R., Newnham, E.A. & Page, A. C. (2012). The effects of progress monitoring on subsequent readmission to psychiatric care: A six-month follow-up. *Journal of Affective Disorders*, 137, 113-116.

Chapman, C.L., Burlingame, G.M., Gleave, R.M., Rees, F., Beecher, M. & Porter, G.S. (2012). Clinical prediction in group psychotherapy. *Psychotherapy Research*, 22, 673–681.

Davidson, A.H., Poulsen, S., Lindschou, J., Winkel, P., Tróndarson, M.F., Waaddegaard, M. & Lau, M. (2017). Feedback in group psychotherapy for eating disorders: A randomized clinical trial. *Journal of consulting and clinical psychology*, 85(5), 484.

Davies, D.R., Burlingame, G.M., Johnson, J.E., Gleave, R.L. & Barlow, S.H. (2008). The effects of a feedback intervention on group process and outcome. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 12, 141–154.

Hannan, C., Lambert, M.J., Harmon, C., Nielsen, S.L., Smart, D.W., Shimokawa, K. & Sutton, S.W. (2005). A lab test and algorithms for identifying clients at risk for treatment failure. *Journal of Clinical Psychology: In Session*, 61, 155-163.

Hatfield, D., McCullough, L., Plucinski, A. & Krieger, K. (2010). Do we know when our clients get worse? An investigation of therapists' ability to detect negative client change. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 17, 25-32.

Klüger, A.N. & DeNisi, A. (1996). The effects of feedback interventions on performance: A historical review, a meta-analysis, and a preliminary feedback intervention theory. *Psychological bulletin*, 119(2), 254.

Koementas-de Vos, M.M.W. (2019, February). Making group psychotherapy more effective with progress feedback. [Web article]. Retrieved from <http://www.societyforpsychotherapy.org/making-group-psychotherapy-more-effective-with-progress-feedback>.

Koementas-de Vos, M.M.W., Nugter, M.A., Engelsbel, F. & De Jong, K. (2018). Does progress feedback enhance the outcome of group psychotherapy? *Psychotherapy*, 55(2), 151.

Lambert, M.J. (2017). Maximizing psychotherapy outcome beyond evidence-based medicine. *Psychotherapy and psychosomatics*, 86(2), 80-89.

Lambert, M.J., Morton, J.J., Hatfield, D.R., Harmon, C., Hamilton, S., Shimokawa, K. et al. (2004). *Administration and scoring manual for the OQ-45.2 (Outcome Questionnaire)* (3 ed.). Wilmington, DE: American Professional Credentialing Services LLC.

Lambert, M.J., Whipple, J.L. & Kleinstäuber, M. (2018). Collecting and delivering progress feedback: A meta-analysis of routine outcome monitoring. *Psychotherapy*, 55(4), 520.

Newnham, E.A., Hooke, G.R. & Page, A. C. (2010). Progress monitoring and feedback in psychiatric care reduces depressive symptoms. *Journal of Affective disorders*, 127, 139-146.

Sapyta, J., Riemer, M. & Bickman, L. (2005). Feedback to clinicians: Theory, research, and practice. *Journal of clinical psychology*, 61(2), 145-153.

Schuman, D.L., Slone, N.C., Reese, R.J. & Duncan, B. (2014). Efficacy of client feedback in group psychotherapy with soldiers referred for substance abuse treatment. *Psychotherapy Research*, 1-12.

Slone, N.C., Reese, R.J., Mathews-Duval, S. & Kodet, J. (2015). Evaluating the efficacy of client feedback in group psychotherapy. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, Advance online publication.

Walfish, S., McAlister, B., O'Donnell, P. & Lambert, M.J. (2012). An investigation of self-assessment bias in mental health providers. *Psychological Reports*, 110, 639-644.

.....